

Kap 17 : Monarkins ”ruinvärde”

Torekovkompromissen behöll kungen som rikssymbol, försvagade hans ceremoniella roll inom inrikespolitiken, eliminerade honom ur riksdagspolitiken, men tillät en viss ”opolitisk” verksamhet. Kungens ceremoniella roll inom utrikespolitiken kvarstod. De diffusa förväntningarna gav regenten ett handlingsutrymme att sätta sin egen prägel på verksamheten. Carl Gustafs verksamhets beskrivs i hovstaternas verksamhetsberättelse (bilaga 1: tabell 1). 1997-2011 hade Carl Gustaf i genomsnitt 291 uppdrag årligen: Uppdrag som nämns är *Torekovkompromissen* 32 procent, *beskyddarskap* 17 procent och *övrig representation* 51 procent. Carl Gustafs kanslichef Jan Mårtensson införde att skilja mellan ”efterfrågestyrda” och ”målstyrda” programpunkter. För de ”efterfrågestyrda” programpunkterna – främst närvaror, invigningar & fester – gällde att rensa i erbjudandena. För de ”målriktade” dagordningspunkterna gällde att Carl Gustaf önskade på ett målmedvetet och strukturerat sätt sätta sig in i och informera sig om olika företeelser och skeenden i det svenska samhället. All kritik mot att monarkin saknade samhällsanknytning har på så sätt, enligt Mårtensson i alla fall, kvävts i sin linda.

Statistiken är tyvärr ganska intetsägande. Carl Gustaf träffar politiker, sitter i möten, reser runt & deltar i evenemang. Statsnyttan är svårbedömbart. Vissa inslag av en äldre monarkisk ”stil” finns kvar, vilket förefaller uppskattas. Jag gör några nedslag i Carl Gustafs ”funktioner”:

* * *

Rikssymbol

Den republikanska versionen är att Bernadotte-dynastin är en del av Sveriges 1000-åriga historia av enväldiga & mordlystna monarker. Tidigare kungars agerande är visserligen inte Carl Gustafs fel, men eftersom han legitimerar sin ställning genom att vara släkt med dem blir de ändå hans problem. Carl Gustaf har dock aldrig tagit ställning i frågan. Det tycks dels ha berott på generationsgapet mellan honom & Gustaf VI – Carl Gustaf upplevde sig genuint som en ny typ av kung, dels på tystnadskulturen. Sådana diskussioner ansågs illojala. Carl Gustaf var därför helt & ganska generande okunnig om både svenska historien & sin släkt. När han fick frågor om Gustaf V, sin far, mor & morbror visste han bara vad som omgivningen funnit lämpligt att föra vidare och uppfattades ha något att dölja.

I egenskap av rikssymbol förekommer Carl Gustaf på mynt, sedlar & frimärken. Han öppnar varje år riksdagen & bjuder delegaterna på middag, han gör länsbesök & bjuder landshövdingarna på middag, han håller nyårs- & 6 juni-tal, han delar ut medaljer, stipendier & priser, han officierar vid nationella högtider & evenemang. Han är Sveriges mest välkända person.

*

Carl Gustafs mest konkreta insats som rikssymbol är att förhöja värdet av medaljer, stipendier & priser. 1973-2011 delade han ut följande medaljer (antal inom parentes):

- Serafimermedaljen, för humanitär eller samhällsgagnande verksamhet (12).
- H.M. Konungens medalj, sju storlekar, för "särskild förtjänst" (1874).
- Litteris et Artibus, för framstående konstnärlig insats (291).
- Jubileums- och minnestecken
- Prins Eugen-medaljen, för framstående konstnärlig verksamhet (187).
- Prins Carl-medaljen, för humanitär verksamhet (4).
- Lång och trogen tjänst (76).

Den mest omtalade medaljen är H.M. Konungens medalj, tidigare Hovmedaljen, instiftad 1814 och som finns i sju storlekar. Den delas ut två gånger om året, Karl-dagen den 28 januari och Gustav-dagen den 6 juni, till svenska och utländska medborgare för "särskild förtjänst" och till anställda på hovet för lång och trogen tjänst. Den finaste varianten, 12:e storleken med kedja, ges bara till den som innehaft vissa högre ämbeten såsom statsminister, ordförande i Högsta Domstolen, överbefälhavare och motsvarande. 1973-2011 hade totalt 1874 kungamedaljer delats ut, 79 procent till män, fyra procent till adel. Flest medaljer gick till hovet självt, universitet och museer, kulturlivet, statsförvaltningen och privata näringslivet. Vad gäller privata näringslivet gick medaljerna oftast till högt uppsatta industritjänstemän inom "sfärerna". Kännare av området uttrycker det som att Carl Gustaf premierar "den neofeodala direktörsklassen i allmänhet och Wallenbergsfären med vasaller i synnerhet". Kandidaterna väljs ut av en särskild beredningsgrupp. Carl Gustaf fattar det slutliga beslutet.¹

*

Carl Gustaf träffar mycket politiker, näringslivsfolk och offentliga tjänstemän genom sin s k "mat och prat"-strategi: bjudluncher, -supéer och -middagar, s k nätverkande eller kanapé-politik. Prätet tycks mest bestå i att de ställer frågor i olika ämnen och lyssnar intresserat. Carl Gustaf påstår sig med tiden ha blivit allt mer accepterad som en medlem av dessa kretsar. Det rör sig om grovt räknat ett par tre tusen personer, ungefär det antal som Honoré de Balzac ansåg vara en lagom elit för ett land. Jag exemplifierar genom gästlistan till kronprinsessan Victorias vigsel, cirka 1200 personer. De som inte var bjudna till bröllopfesten efteråt står inom parentes:

- Kungens familj
- Drottningens familj
- Daniel Westlings familj
- De nordiska ländernas statschefer: Danmark, Finland, Island, Norge (två kungar, två presidenter).
- Kvarvarande kungahus: Belgien, Japan, Jordanien, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Spanien, Storbritannien.
- Avsatta kungahus: Bulgarien, Grekland, f d Jugoslavien, Rumänien, Tyskland.
- Statsapparaten: Regering, (ledande Riksdagspersoner, Myndighetschefer & Landshövdingar).
- (Intresseorganisationer: Partier, Svenskt Näringsliv, SACO, TCO, Nobelstiftelsen, Riksidrottsförbundet, Sametinget).
- Sth:s & Gbg:s Opera, Konserthuset, SVT, TV4, Radio, Dagstidningar & ([hov]journalister.)
- Kungl Akademier & (Beskyddarskap)
- (Övriga: Anställda, Officianter vid vigseln & "den yttre cirkeln" bl a Industrialister).
- (Personliga vänner: "den inre cirkeln").
- Brudparets personliga vänner
- (Trossamfund)
- (Corps diplomatique)
- (Chargé d'affaire a.i. [ad interim; vikarierande])

Det finns en Sifo-undersökning från 1978² om vad svenska folket förväntar sig av Carl Gustaf i fråga om nätverkande & dylikt. Först och främst skall han träffa den politiska eliten, därefter representanter för civilsamhället, i sista hand kändisar & adel (bilaga 1: tabell 3). Riktigt så har det inte blivit. Vänsterpartiet och LO var visserligen inbjudna till vigseln men vägrade komma. Vänsterpartiets ledare Lars Ohly hade låtit montera upp en webbkamera i lägenheten där han under

¹ Anders Billing. Hovets makt. Fokus, 2010-04-29; Anders Billing. Alla kungens medaljer. Fokus, 2011-02-18; Lova Olsson. Kungen belönar nästan bara män. Svenska Dagbladet, 2007-09-22, s. 6.

² Sifo, 1978-04. I: Aftonbladet, Dagens Nyheter & Svenska Dagbladet, 1978-05-30.

bröllopet kunde ses lösa sudoku och koka kalops. Folklighet förpliktigar.

*

Ingen, inte ens Vecko Journalen förefaller helt bekväm med Carl Gustaf som modern kung & rikssymbol:

”[Finländaren] Jörn Donner har följt kungen på eriksgata genom Småland på jakt efter "den nya rojalismen". ... Någon ropar Ner med rojalismen och avförs från scenen av Säkerhetspolisen, som alltid har något viktigt att utträta. Friden får inte störas.

...

Det finns människor som säger att det uppstått en ny rojalism i Sverige. Blotta aningen om en sådan har föranlett några journalister att föreslå ett slopande av dessa eriksgator, alldeles som om kungens resor skulle innebära en fara för demokratin i landet. Vad själva beteckningen beträffar finner jag den alldeles felaktig. Det är poänglöst att tala om ny rojalism. Den gamla rojalismen däremot, den lever kvar i vissa former.

...

I ett samhälle som det svenska, som varit underkastat en oerhört snabb förvandling och en folkförflyttning av enorma dimensioner kommer det självfallet ett ögonblick då människorna börjar känna nostalgi för gamla värden, röda stugor med vita knutar, pelargonior, Carl Larsson-motiv, gammal havregrynsgröt, sjöstränder med fridfulla björkar och Wasa knäckebröd. Till dessa äktsvenska värden hör kanske också kungahuset. Det spelar mindre roll att familjen Bernadotte för två hundra år sedan knappast visste att det fanns ett land som hette Sverige.

...

Kungen antas på något sätt stå ovanför som om detta Sveriges andliga essens hade ingjutits i honom. Man kan inbilla sig att han företräder alla klasser och alla intressen. ... Det är ganska likgiltigt vilka tankar man gör sig om kungen som person. Kungen är kung, på gott och ont vare sig det står många människor eller få på ett torg i Småland. Människor intresserar sig för många ting, för kungar, för miljövard eller biodynamiska grönsaker eller vattenhalten i falukorv. ... Därför ser jag ingen större anledning till indignation. Om människor verkligen gillar att sitta uppsträckta i en matsal [i Småland] och konversera efter hackordning och rangrulla får de gärna göra det.”³

Regentens inofficiella roll som traditionsbärare & enande kraft spelar stor roll i den moderna monarkiska mytologin om hans eller hennes betydelse, men är svårbedömd. Regenten som måltavla för skandalskriverier har snarast splittrat landet.

* * *

Statsbesöken

Utrikesdepartementet delar in världens länder i tre grupper: Första kretsen (grannar), andra kretsen (stormakter) och övriga. Carl Gustaf gör statsbesök, officiella besök, inofficiella besök, pr- och goodwill-resor, besök inkognito, privatbesök och semesterresor. Vad som är vad är ofta svårt att säga. Tanken är att varje gång en stat byter statsöverhuvud skall övriga statsöverhuvuden bekräfta sina vänskapliga relationer. Så personfixerad är inte längre politiken men statsbesöken kvarstår som artighetsvisiter och politisk legitimering. De har även en ekonomisk och kulturell betydelse men på längre sikt.

---

³ Jörn Donner. "Det finns ett behov att identifiera Sverige med någonting av kött och blod". Vecko Journalen, 1975:25, ss. 4-7.

Vid Carl Gustafs trontillträde fanns sedan länge ett starkt tryck från massmedia att göra statsbesöken mera publiktillvända än under Gustaf VI. Åtgärder i den riktningen var att Carl Gustaf anlände till Finland & Nederländerna med jagaren Halland eskorterad av två torpedbåtar och ett minfartyg och naturligtvis Silvias inträde på scenen. Carl Gustaf och Silvia gav också intervjuer vilket aldrig Gustaf VI gjorde. Det sagt förefaller de olika ländernas (hov)byråkratier varit svåra att rå på. Programmet bestod av hävd av välkomstceremonier, parader, utbyte av gåvor och ordnar, besök av viktiga platser, audienser, banketter, militära ärebetygelser och avslutades med en svarsmiddag. Egna önskemål var illa sedda. I Norge, Danmark och Storbritannien fick han besöka svenska kolonin, forskningsinstitut och industrier efter statsbesökets slut. I Storbritannien ville Carl Gustaf ha med punkter i programmet av jord- och skogsbrukskaraktär men dessa miljöer ansågs opassande för en kunglighet. Båda parter var naturligtvis intresserade av en publik för det ceremoniella inslaget. Carl Gustafs besök i Storbritannien inleddes därför i Edinburgh där man inte var lika blasé som i London. Han ville även ha en publik för övriga programpunkter, ungefär som vid en svensk eriksgata men det fick han inte.

Efter Storbritannien diskuterades hur man skulle genomdriva ett moderniserat, publikvänligt statsbesök med tonvikt på stöd till exportindustrin. Det svenska kulturella inslaget i de inkommande statsbesöken inskränktes under motstånd från de flesta. Så också de militära hedersbetygelserna. Argumentet var att Sverige inte ensidigt kunde ändra i en etablerad praxis. ”De [gästande statscheferna] kan tänkas uppfatta den nya svenska stilen som något väl sparsam i förhållande till vad andra länder gör.” Den svenska kulturen (utställningar, gästspel och svenskminnen) fick även stryka på foten i de utgående statsbesöken med motiveringen att det var bättre att ägna sig åt värdlandets kultur. Samma diskussion fördes om det svenska näringslivet i utlandet. Skulle Carl Gustaf besöka svenskägda fabriker eller ägna sig åt värdlandet även här? Nackdelen skulle vara att genom att ensidigt koncentrera sig på värdlandet skulle besöket vare sig intressera hemmapubliken eller landets svenska koloni.

Inför statsbesöket i Nederländerna sammanfattades diskussionerna. Det som alla upplevde fattades var ett bredare anslag med ett ökat personutbyte på alla nivåer mellan de berörda länderna.

”Vid en middag hos drottning Juliana i mitten av mars [1976] tog både hon själv och utrikesminister van der Stoel upp ämnet med mig och de underströk både den vikt man icke minst mot ovanstående bakgrund fäste vid det förestående svenska statsbesöket. Under det att [de] måste hålla mycket strikt på protokollet av hänsyn till gästens prestige-behov vid besök från socialistländerna eller tredje världen vore det vid ett besök av den svenske kungen mera angeläget att nå ut till folket.

Senare framförde också kronprinsessan Beatrix (bl a via prinsessan Christina) sin förhoppning om att det svenska kungabesöket skulle bli väsentligt annorlunda [än det danska statsbesöket nyligen under drottning Margarethe II], och samma tongångar hördes inte minst från regeringens sida. Både premiärminister den Uyl, och som sagt utrikesministern, har gett uttryck för sina bekymmer, ur såväl konstitutionell som politisk synpunkt över statsbesökens bristande tidsenlighet. Liknande synpunkter har framförts också på svensk sida, såväl av den kungliga familjen som inom utrikesdepartementet och från många andra håll. Önskemålet var alltså att det nu skulle göras ett bredare, mera utåtriktat statsbesök som skulle bli en manifestation av svensk-holländsk vänskap och bidra till att folken fick en ökad kännedom om varandra.

Man beslöt alltså att frångå den traditionella uppläggningsen, enligt vilken värdlandet ensidigt sätter sin prägel på programmet medan den gästande statschefen på sin höjd i smyg får tillfälle till kontakt med egna landsmäns aktiviteter under någon inofficiell parentes.

...

I slutskedet av förberedelserna uppstod viss friktion mellan ambassaden och handelssekreterarkontoret på grund av skiljaktigheter i bedömningen ... av sättet för

utnyttjandet av statsbesöket ur kommersiell synpunkt.”⁴

Ambassaden var angelägen om att statsbesöken inte skulle ha en alltför uppenbar kommersiell prägel. Carl Gustaf var kung och inte en yngre upplaga av prins Bertil. Förhoppningen var att kunna styra den svenska utlandsrapporteringen i den riktningen. Det nybildade exportrådet med sina handelskamrar och handelssekreterarkontor var dessutom en direkt konkurrent till utrikesdepartementet med sina ambassader och konsulat. Att erkänna exportrådets betydelse vid statsbesöken skulle vara att försvaga utrikesdepartementet. Den svenska modellen med stat och näringsliv i samverkan var dessutom inte okontroversiell utomlands. Bättre låta den ha en undanskymd roll.

*

Andra kretsen är G5-länderna, de länder som i mitten av 1970-talet var världens ledande ekonomier (Storbritannien, USA, Frankrike, Västtyskland och Japan), och de två stormakterna Sovjetunionen och Kina. Carl Gustaf besökte dem första gången 1975-1981. Besöken följdes av flera. I regel följde han ett kombinerat politiskt och kulturellt program. Det finns en mängd anekdotisk information om dessa besök som är intressant, men som inte tillför något om Carl Gustafs diplomatiska roll.

Med tiden har det gått slentrian i programmet. Antalet pressfolk har sjunkit från som mest 20 till som minst fem (två från SVT; en vardera från Scanpix, TT & pressen). Det viktigaste argumentet för att fortfarande inkludera Carl Gustaf förefaller vara att det öka uppmärksamheten. Kungar i egenskap av varumärken är, genom att de sitter längre än t ex handelsministrar, bättre kända.⁵ Motbilden är att Carl Gustaf knappt nämns i Svenska Institutets redovisning av Sverige bilden utomlands. Informationen om hans roll är även i övrigt mager. UD är okänt för sin tunghäfta.

* * *

Utrikespolitiken

Kungahuset håller kontakten med kvarvarande utländska dynastier. Det rör sig om släkträffar, artighetsbesök, manifestationer, statsbesök & liknande. Carl Gustaf utnyttjar sin ställning inom scoutrörelsen & Världsnaturfonden (WWF) för att ge privatbesöken en ”halvofficiell” karaktär. Vissa kontakter har varit mycket omskrivna:

- Persien 1971: Carl Gustaf har träffat shah Mohammed Reza Pahlavi vid dennes svenska statsbesök 1960 & vid 2500-års-jubileet av det Persiska kejsardömet 1971 (som Gustaf VI:s ersättare). Rubrikerna om det besöket var av typen ”Medan människor torteras i diktaturens Iran : Kronprinsen åker på shahens fest som ska slå alla rekord i frosseri” & ”Sanslöst slöseri. Bara kaviaren kostar vad Danmark årligen ger Iran i u-hjälp”. Antalet gästar var 3000. Slutnotan var 250 miljoner kronor. Carl Gustaf möttes vid hemkomsten av ett uppbåd upprörda journalister som han avfärdade med: ”Jag är för trött för att svara. Men folk har fått fel uppfattning. Vi kände oss alla som en enda stor familj.” Kritiken mot festligheterna påstås ha bidragit till den mulla-ledda revolutionen 1979.
- Sovjetunionen & Jugoslavien 1978: 1964 besökte Nikita Chrustjov Sverige. Svarsbesöket ägde inte rum förrän 1978. Det året besöktes även folkrepubliken Jugoslavien. Båda besöken var omstridda. Rojalistiska sällskapet (en föregångare till Rojalistiska föreningen) skickade t o m ett protestbrev. Sovjetbesöket illustrerade det faktum att Carl Gustaf som statschef,

⁴ T Hagen. Några reflektioner kring statsbesöket [i Nederländerna]. Utrikesdepartementet, protokollet, 1976-11-02.

⁵ Sommelius & Troedsson 2007; Exportrådet. Intervju med Helene Riise, informationschef. Odaterad. <business-sweden.se> (2010-06-30).

oavsett Torekovkompromissen, förväntades ha en politisk roll och att låtsas annorlunda bara skapade svårigheter. Inför 1978 skrev t ex Nobelpristagaren Andrei Sacharov till honom att under statsbesöket hjälpa en inspärrad dissident och de svenska journalisterna försökte få Carl Gustaf att under statsbesöket kritisera sina värdar. Carl Gustaf kunde bara svara:⁶

- De har ju bjudit in oss på den här resan för att visa oss deras land. Och vi har accepterat. Det ger oss möjligheter att visa att Sverige finns på kartan. Man träffas och berättar och man kommer överens och man får nya vänner.
- Och samtidigt är ju ni (journalister) också med och det ger er en möjlighet att vara med och se. Det har också varit journalister från Sovjet i Sverige. Det är ett ömsesidigt utbyte.

* Hurdan är då kungens inställning till de mänskliga rättigheter han är författningsenligt förhindrad att tala om?

- Ja, det är ju klart att man är ju inte helt blåögd. Det är självfallet att vi vet vad som pågår. Men det är ju inte jag som ska ta upp de här diskussionerna i och för sig. Det är ju utrikesministern [Karin Söder] som har haft de möjligheterna.

Utrikesminister Andrei Gromyko skrev senare i sina memoarer: "Scandinavian kings do not take part in the practical affairs of state but somehow stand above them. Only the Swedes really understand how this works and foreigners have a hard time trying to fathom it. One thing is clear, however: the monarch is expected to carry out many duties aimed at maintaining foreign contacts. In 1978 Moscow received the young King Charles Gustav XVI. His visit was to some extent a landmark in Sovjet-Swedish affairs, as it showed that Sweden was genuinely interested in developing a businesslike relationship with her eastern neighbor. When I spoke to the King again in January 1984, during my visit to Stockholm for the opening of the conference on strengthening confidence, security and disarmament in Europe, he was quite definite about this: "I am in favor of businesslike relations between our countries and for their improvement." He did not avoid discussing political matters either. When our side raised them, he responded eagerly. It seemed to me that the limitations placed on the Swedish monarch were becoming less rigid – if not constitutionally, then at least de facto."⁷

Carl Gustafs frispråkighet sträckte sig så långt som att han vid en officiell middag mars 1987 med sovjetiske ambassadörens fru som bordsdam t o m kritiserade sin egen roll som kung. Hon sammanfattade efteråt bordssamtalet som: "Överhuvudtaget förstår han inte riktigt, vad ... kungar ska vara bra för. Det är helt enkelt en tribut till nationens och folkets traditioner och vanor. Han tycker också själv så nu, men vad kommer hans barn att säga? De växer ju upp i en annan värld."⁸

- **Saudi Arabien 1981:** Den 21-24 februari 1981 var Carl Gustaf & Silvia på statsbesök i Saudi Arabien. Landet styrdes då av kung Kahlid, knappast upplyst men definitivt despotisk, misogyn, stenrik och för prygel och dödsstraff i alla möjliga sammanhang. Vid ett besök av kung Juan Carlos av Spanien för inte så länge sedan hade hans hustru Sophia fullständigt negligerats. Det antogs att samma skulle ske med Silvia. Carl Gustaf togs emot på flygplatsen av kronprins Fahd med Silvia vördnadsfullt några steg efter tillsammans med den övriga delegationen. Silvia var påbyltad enligt sedvänjan och visade varken vrister, armar eller urringning. Hon fick åka i separat bil och äta med kvinnorna i seraljen. Carl Gustaf fick äta med männen vilket knappast var någon stor upplevelse. Femton rätter

⁶ Bo Kage Karlsson. Kungen summerar Sovjetresan. Svenska Dagbladet, 1978-06-15, s, 4.

⁷ Gromyko 1989: ss. 218-220.

⁸ Pankin 2004.

Saudisk husmanskost nedsköljd med mineralvatten. Saudierna hade böjt sig för de svenska kraven så långt som att Silvia och Carl Gustaf hade ett gemensamt program. De besökte diverse industrier m m. Silvia vred upp charmen så långt att kung Kahlid faktiskt vidgick att hon existerade. Elisabeth Tarras-Wahlberg mindes en tältmiddag med kungen och kronprins Aziz i öknen utanför Riyadh med Silvia uppklädd som tagen ut Tusen och en natt. Underbart är dock kort. De hade ett följe av manliga journalister som ägnade sig åt Carl Gustaf. Det fanns även kvinnliga journalister men dem fick Silvia träffa i enrum. Sista dagen i flyghallen satt hon för sig själv. Fotografiet är avslöjande i överkant. Detta var Silvia när hon var som mest sammanbiten. Den allmänna meningen tycks ha varit att behandlingen av Silvia var en skymf mot landet och att allt var Carl Gustafs fel. Denne var dock omedgörlig: ”Den vanliga befolkningen är helt främmande för västerländskt levnadssätt och kultur. Det är något vi måste acceptera. Deras religion är deras lag.” Utrikesminister Ola Ullsten instämde. ”Man måste ta seden dit man kommer. Om värdfolket kräver kvinnans underkastelse så blir det underkastelse. Det är så internationella förbindelser fungerar.”

- Bhutan 1993. Hösten 1993 gjorde Carl Gustaf & Silvia i samband med ett statsbesök i Indien en privat resa till Bhutan i Himalaya. Landets härskare kung Jigme Singye Wangchuck drev vid denna tidpunkt en kampanj om etnisk rensning för att bibehålla landets buddistiska karaktär. Det var också förbjudet att inneha tv- och radioapparater, förmodligen för att inte befolkningen skulle ta intryck av demokratirevolten i det närbelägna kungariket Nepal – republik från 2008. Carl Gustaf vägrade uttala sig om dessa sina besök. Besöket i Bhutan visades dock som reportage i TV året därpå.⁹ Det framgick att Carl Gustaf träffat kung Jigme Singye Wangchuck under en resa till Japan och därefter hållit kontakten. Han och Silvia hade tänkt sig en fotvandring med vänner, något i stil med Sarek, men kungens gästfrihet hade svällt följet till 60 personer jakskötare, bärare och soldater som bildade en två kilometer lång svans. Angående rapporteringen om brott mot de mänskliga rättigheterna i landet hade Carl Gustaf talat med kungen själv och även med personer han mött under resan och kunde intyga att rapporteringen varit överdriven. Hur det nu var med detta abdikerade kung Jigme 2006 till förmån för sin son, enväldet avskaffades och från 2008 är landet en parlamentarisk demokrati. En kunglig (hel)omvändning under galgen.
- Brunei 2004: Carl Gustaf & prins Philip hade 2003 varit på ett informellt besök i sultanatet Brunei, en ministat belägen på nordvästra Borneo. 2004 återkom Carl Gustaf & Silvia på ett officiellt statsbesök. Eftersom Brunei hade ett dåligt rykte för sina brott mot de mänskliga rättigheterna framförde Birgitta Ohlsson (fp) protester mot statsbesöket, men alltför sent för att det skulle kunna ställas in. Protesterna bemötts av kungahusets informatör Elisabeth Tarras-Wahlberg på ett så provocerande sätt att de gav upphov till ett drev. Särskilt kritiserades en intervju där det lät som om Carl Gustaf hyllade landets enväldige härskare sultan Hassanal Bolkiah. Carl Gustaf protesterade att han svarat på en fråga om vad han ansåg om sultanen som person, och inte hade en tanke på att det skulle uppfattas som ett inlägg i debatten om Bruneis statsskick. Därefter gick debatten ned sig i olika tolkningar om vad Carl Gustaf egentligen sagt. Ohlsson var på slutet ganska nöjd: ”Alla vet nu att sultanen i landet härskar med oinskränkt makt. Sultanen är både statschef och premiär-, finans- och försvarsminister. Sedan 1962 [då Brunei kom till] råder det undantagstillstånd i parlamentet. Bruneis riksdag är avstängd. Medborgerliga politiska rättigheter är inskränkta. Spöstraff utdöms i 80 % av brottmålen. Kvinnor diskrimineras. Homosexualitet är förbjuden. Kristna diskrimineras; kyrkor får exempelvis inte byggas i landet. Det är bra att det har kommit fram.”¹⁰ (Se även nästa kapitel.)
- Saudi Arabien 2011: De islamiska monarkierna har fortsatt att bereda Carl Gustaf

⁹ Kungaparet i Himalaya. SVT1, 1994-01-16, kl 19:15-20:00.

¹⁰ Riksdagens protokoll 2003/04:79. Tisdagen den 9 mars. Kl. 14:00-15:54.

bekymmer. Saudi Arabiens kronprins Abdullah bin Abdul Aziz al-Saud var 2001 på ett officiellt besök i Sverige. Tio år senare var Abdulla kung och Carl Gustaf skulle i egenskap av hedersordförande i World Scout Foundation överrätta utmärkelsen bronsvargen som tack för alla pengar han donerat till scoutrörelsen vilket väckte kritik att Carl Gustaf stödde en reaktionär och blodbesudlad regim. Abdulla hade stött projektet "Messengers of Peace" om mänskliga rättigheter. Svenska scoutrådet gick i svaromål: "I Scouterna tror vi på den förändringskraft som ryms i mötet mellan människor. Därför måste det vara möjligt att samverka med de krafter som har möjlighet att förändra, även om det ibland innebär att vi måste ta svåra beslut. Däremot innebär det inte att vi accepterar odemokratiska styrelseskick. ... Den Saudi Arabiska scoutrörelsen har haft en aktiv roll i projektet och ett mångårigt samarbete med Världsscoutrörelsen i fredsfrågor. Projektet Messengers of Peace står för dialog, att stärka lokala scouter och fred. Den internationella scoutrörelsen, som Svenska Scoutrådet är en del av, anser att dialog är rätt väg att uppnå förståelse, tolerans och respekt mellan länder, religioner och kulturer."¹¹

Efteråt framkom att Carl Gustaf faktiskt efter vanligheten rådfrågade UD innan han for och fick godkänt för resan. Bronsvargen delade han dessutom inte ut på eget initiativ utan på begäran av den internationella scoutrörelsen. Detta imponerade dock inte på någon eftersom Carl Gustaf i sin egenskap av statschef förväntades fatta & ansvara för sina egna beslut. Detta diskuterades för vilken gång i ordningen på TV4s morgonprogram. Hovets informationschef Bertil Ternert vägrade vid tillfället godta Carl Gustaf som självständigt subjekt. Torekovkompromissen i hans tolkning var att Carl Gustafs och regeringens ståndpunkter sammanföll.¹²

- Övrigt: Carl Gustafs kontakter med de europeiska monarkierna (Danmark, Norge, Storbritannien, Belgien, Holland, Lichtenstein, Luxemburg, Monaco, Andorra, Spanien, Vatikanstaten) har inte alls varit lika kontroversiella. Inte heller kontakterna med de någorlunda europeiserade monarkierna (Jordanien, Marocko, Thailand, Japan).

Carl Gustaf avspända stil under statsbesöken kolliderade i början med UD:s protokoll. Hans rykte i diplomatkretsar har dock förbättrats i den takt han lärt sig diplomatisk kutym. I början var det värre. En diplomat som var med på den tiden berättar att han då kunde ställa frågor "som fick håret att resa sig på huvudet".¹³ Att döma av olika interiörer har det dock fortsatt. Statsbesöken är ett andningshål.

*

Dessa & andra kontakter har gjort Carl Gustaf tillräckligt känd & respekterad för att hans ord skall ha en vikt i diplomatiska sammanhang:

- Irak 1993: 1990 kvarhölls ett 90-tal svenska medborgare i Irak. Statsminister Ingvar Carlsson skrev ett personligt brev där han påminde Saddam om Sveriges långvariga fredsarbete i mellersta östern. Brevet påstås ha medverkat till att svenskarna släpptes. 1993 insisterade Saddam Hussein på något liknande för att släppa tre svenska Ericsson-tekniker som efter att ha förirrat sig in på irakiskt område satt fängslade sedan ett år, dömda till 10 års fängelse för spioneri. Brevet var författat av statsminister Carl Bildt, undertecknat av Carl Gustaf och löd:

"Herr president,

¹¹ Svenska scoutrådet, 2011-10-03.

¹² Nyhetsmorgon. TV4, 2011-10-04. [Intervju med Bertil Ternert & Lena Mellin.]

¹³ Ann-Marie Åsheden. Vår kung: del 2. Dagens Nyheter 1985-12-23, s. 9.

som Ni vet råkade de tre svenska medborgarna Christer Strömgren, Leif Westberg och Stefan Wihlborg för ett drygt år sedan, av misstag och utan ont uppsåt, komma in på irakiskt territorium. De dömdes av irakiska domstolar till sju års fängelse ovillkorligt. De avtjänar sina straff i Abu-Ghraib-fängelset. Jag vet att de under denna period har behandlats väl. Men naturligtvis lider de mycket av att vara skilda från sina anhöriga långt borta i Sverige och de vill inget annat än återvända till sitt land. Av tradition är relationerna mellan våra två länder och folk goda. Med det i åtanke och med detta brev vill jag ber Er, herr president, att benåda mina landsmän så att de kan återförenas med sina anhöriga.”¹⁴

- Saudi Arabien 2015: Maj 2014 dömdes den Saudi-Arabiske bloggaren Raif Badawi till 10 års fängelse, 1000 piskrapp och böta 1 miljon rialer (drygt det dubbla i svensk valuta) för att ha förolämpat Islam. I realiteten var det en dödsdom eftersom man inte överlever så många piskrapp. Den utlösande faktorn tycks ha varit att Badawi inte bara var kritisk mot prästerskapet utan också sarkastisk.¹⁵ Piskrappen skulle utdelas 50 åt gången, en gång i veckan. De första 50 utdelades den 9 januari 2015. Därefter har de skjutits upp på internationella protester och Badawis hälsotillstånd – han skall lida av högt blodtryck. Även Badawis advokat dömdes den 7 juli 2014 till 15 års fängelse för statsfientlig verksamhet.

Mars 2015 protesterade utrikesminister Margot Wallström mot behandlingen av Badawi. Saudi Arabien svarade den 9 mars med att blockera hennes tal vid Arabförbundets möte där hon förväntades tala om mänskliga rättigheter. Samma dag annullerade Sverige ett vapenavtal. Den 10 mars kallade Saudi Arabien hem sin ambassadör. Det fanns en oro att svensk handel skulle bli lidande.

Den 20 mars erbjöd sig Carl Gustaf, som ansåg sig ha en speciell relation till Saudi Arabien, att medla. Hovets informationsavdelning: ”Kungen är bekymrad över de senaste dagarnas händelseutveckling och tycker det är viktigt att ha en bra dialog och goda relationer länder emellan. Som Sveriges statschef vill kungen självklart bidra till att finna en lösning i den uppkomna situationen. Det förs en dialog mellan statschefen och regeringen.”¹⁶ Under ett möte den 27 mars med den saudiska statsledningen överlämnade svenska regeringens sändebud Björn von Sydow två brev undertecknade statsminister Löfven och kung Carl Gustaf. Löfvens brev var en mild pudel: Han bad om ursäkt om Wallströms uttalanden på något sätt kunde uppfattas som en förolämpning av Islam.¹⁷ Carl Gustafs brev var en hälsning monarker emellan med några formuleringar om ländernas traditionellt goda relationer.¹⁸ Gesten togs väl upp. ”En UD-källa uppger för TT att den svenske kungen redan i går kväll [den 27 mars] fick ett telefonsamtal från kung Salman som uppgav att hans ambassadör skulle vara tillbaka i Stockholm i dag.”¹⁹

Carl Gustafs goda förbindelser med Saudi Arabien förefaller ha med mordet på Folke Bernadotte att göra. Israel har flera gånger framfört en inbjudan till honom att besöka landet, men Carl Gustaf har vägrat. Däremot har han besökt Jordanien, Egypten och Saudi Arabien.

¹⁴ TT, 1993-09-23; Monika Frime. Före detta ambassadören och hovmarskalken Hans Ewerlöf fyller 75 år. TT Spektra, 2004-06-18.

¹⁵ Raif Badawi. Om en saudisk vetenskap “Sharia-astronomi”. I: Dagens Nyheter, 2015-11-12.

¹⁶ Staffan Dickson. [Om Saudi-konflikten.] Aftonbladet, 2015-03-20.

¹⁷ Björn von Sydow. [Om Saudi-konflikten.] Aftonbladet, 2015-03-28.

¹⁸ Jonas Gummesson. Inga ursäkter i kungens brev. Svenska Dagbladet, 2015-03-30.

¹⁹ TT. Göteborg-Posten, 2015-03-28.

Referenser

*Gromyko, Andrei. (1989.) Memories. London: Hutchinson.

*Pankin, Boris. (2004.) Ambassadör i folkhemmet. Efron & Dotter AB.